

Različit tretman govora mržnje u procesima komunikacije u Evropi i SAD

Nenad Živanovski¹

Fakultet za biznis i menadžment, Univerzitet u Ruse, Bugarska

doi:10.5937/comman1432057Z

Rezime: *Pitanje kako tretirati govor mržnje u procesima komunikacije je kompleksno i ne postoji jednostavan odgovor. Dva postojeća modela, američki i evropski, u celosti se različito odnose prema govoru mržnje i njegovom pozicioniranju u prostoru koji pripada slobodi izražavanja. U američkom pravnom sistemu govor mržnje je sastavni deo slobode izražavanja, dok u Evropi on predstavlja zloupotrebu osnovnog ljudskog prava na slobodu govora. Otud, kod ova dva pristupa je stalno prisutno pitanje da li postoji granica u slobodi izražavanja u demokratiji i ako postoji, gde povući liniju. Dileme nisu lako rešive i ne postoji univerzalni odgovor: i najbolja namera da se spreči širenje mržnje u komunikacijskim procesima može lako zastraniti u zabranu totalitarnog karaktera za različito mišljenje i kritike; s druge strane i preterana otvorenost u jednom društvu za različite stavove i poglede može da se deformiše u zloupotrebu prava na slobodno izražavanje i gubljenja osećaja za odgovornost prema javno izgovorenoj reči i povređivanje drugog. Nažalost, država nema univerzalni „instrument“ koji bi pokazao da li je nešto sloboda izražavanja ili njegova zloupotreba. To je pitanje na koje američko i evropsko zakonodavstvo pokušavaju da odgovore, ali bez definitivnog zaključka i univerzalno prihvatljivog rešenja.*

Ključne reči: *govor mržnje, sloboda izražavanja, diskurs, mediji, američko pravo, evropsko pravo*

Uvod

Nema demokratske države u svetu u čiji ustav i zakone nisu uključene odredbe koje zabranjuju diskriminaciju na rasnoj, rodnoj, verskoj, etničkoj ili drugoj osnovi. Odredbe u nacionalnim zakonodavstvima temelje se na ne-

¹ Kontakt sa autorom: zivnenad@yahoo.com.

koliko univerzalnih i međunarodno usvojenih dokumenata, koji, osim što se odnose na zaštitu ljudi od diskriminacije i rasizma, takođe se odnose i na pravo slobode izražavanja, kao jednog od osnovnih ljudskih prava. Otud, odnos koji se uspostavlja između slobode govora i govora mržnje u funkcionisanju svake demokratije otvara diskutabilno pitanje da li je takav odnos postavljen u neminovnu konfliktnost i da li pravo slobodnog izražavanja označava i slobodu da se uvredi drugi? I da li, sa druge strane, sposobnost države da zabrani govor mržnje ne znači i sprovođenje državne cenzure i suspenziju prava slobode da se može javno izraziti različito mišljenje i stav? Pitanje je kompleksno i ne postoji jednostavan odgovor. Polarizacija je maksimalna: s jedne strane je američki pristup, koji dozvoljava široko tumačenje prava slobode govora, u šta često spada i govor mržnje i što postaje uočljivo još u Prvom amandmanu Ustava SAD, donetom 1787. godine, koji garantuje da Kongres neće donositi zakone koji ograničavaju slobodu govora i štampe². Suprotno tome je evropsko iskustvo sa fašizmom i nacionalsocijalizmom koje kontinent čini netolerantnim na bilo koju vrstu promovisanja rasnih, etničkih i drugih diskriminatorских ideja i stavova u javnom diskursu. Pri tome su ključni međunarodni dokumenti, na kojima se zasniva zakonodavstvo u evropskim zemljama, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima i Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava. Ako bismo generalizovali, zaključili bismo da „Sjedinjene Države dozvoljavaju govor mržnje skoro apsolutno, dok ga evropski i međunarodni zakoni zabranjuju i kažnjavaju u brojnim slučajevima. Savremeni liberalni pristup obuhvata ova dva idealno-tipska modela. Međutim, iako je ova podela najvidljivija, američko-evropsko pitanje odnosa između slobode govora i govora mržnje nije crno-bela dihotomija, tako da niti je govor mržnje konzistentno dozvoljen u Sjedinjenim Američkim Državama, niti je uvek zabranjen u Evropi“ (Brugger, 2002: 39).

Evropa: dostojanstvo drugog ispred slobode govora

Nacistička zlodela i žrtve holokausta presudno su uticali na oblikovanje evropske sudske prakse o govoru mržnje. Posleratno zakonodavstvo Evrope isključuje bilo kakvu mogućnost promovisanja govora u kome će se izraziti mržnja ili diskriminacija na rasnoj osnovi. Ključno za međunarodni i evropski nivo jeste da ideologija slobode izražavanja nije imperativ koji može dominirati iznad drugih ljudskih prava i opredeljene društvene vrednosti. Prema američkom ekspertu za ljudska prava Majklu Rozenfeldu (Michel Rosenfeld),

² Posećeno 6. 6. 2014 god. http://www.usconstitution.net/xconst_Am1.html

„kolektivne brige i vrednosti kao čast i dostojanstvo, leže u srcu koncepcije o slobodi govora koji su nastali sa međunarodnim ugovorima ili u ustavnoj praksi zapadnih demokratija“ (Rosenfeld, 2003: 28). U tim dokumentima govor mržnje je zabranjen i podleže krivičnim sankcijama. Za drugog eksperta za ljudska prava Tarlaha Mekgunegla (Tarlach McGonagle), „nije dozvoljeno da sloboda govora potisne jednakost ili nediskriminaciju ljudi jer sloboda izražavanja je jedno pravo koje je, više ili manje, iznijansirano i nije u prednosti u odnosu na ostala, konkurentna prava“ (McGonagle, 2001: 24). U spomenutoj Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava (EKZLJP), pravo na slobodu izražavanja podleže neophodnim ograničenjima u demokratskom društvu, što nalaže da ovo pravo mora biti ograničeno kada dolazi u kontakt sa pravima ili dostojanstvom drugih i da pokaže da postoji ravnoteža između prava na slobodu izražavanja i ostalih prava. EKZLJP postoji pored zakonodavstva o govoru mržnje i snažno demonstrira da se govorom mržnje smatraju slučajevi u kojima prava ili ugled drugih opravdavaju ograničavanje slobode izražavanja. Ovde je očigledno da EU gleda na pravo kao na opšti interes, a prema izraelskom filozofu politike Jozefu Razu (Joseph Raz), „prava moraju biti ograničena da bi se zaštitila prava i slobode drugih“ (Raz, 1992: 127).

Ipak, nema sumnje da će svaka demokratska vlast u Evropi koristiti mnoge načine, uključujući i zakonodavstvo, kako bi građanima zagarantovala slobodu govora, što naravno ne znači da sloboda izražavanja podrazumeva da svako može da kaže i iznese u javnost ono što želi po cenu i da uvredi druge. Najjači argument za to je da ako je govor agresivan i uvredljiv može ugroziti slobodu drugih. Za Fukoa (Foucault), diskurs o slobodi izražavanja nalazi se u vrhu državnih diskursa budući da postavlja pravila za sve ostale diskurse – koji govor će biti dozvoljen, a koji ne od strane pojedinaca i države. Njegova teorija moći daje ključnu poentu da moć nije očigledna fizička prinudna sila koja se koristi od države, već je nešto što suptilno upravlja posredstvom jezika. Ako, kao što tvrdi Fuko, moć u društvu dolazi iz upotrebe jezika, onda opasnost od zloupotrebe jezika može konsekventno da dovede do zloupotrebe moći (prema Levin, 2010). To smo videli u slučaju nacionalsocijalista i fašista, koji su svoju društvenu nadmoć stvorili promocijom rasne teorije i mržnje prema neistomišljenicima u javnom diskursu, pri čemu su im mediji bili moćno sredstvo u širenju onoga što danas nazivamo govor mržnje. Postoje gledišta da bi, da je tadašnja država blagovremeno intervenisala da spreči takav govor, verovatno bile sprečene i njegove posledice. Otud, ograničenje govora mržnje omogućava i ograničavanje izražavanja onih koji bi, koristeći to pravo ukinuli

prava drugima. Ključna rečenica koja podržava ovaj stav je „nema slobode za neprijatelje slobode“ i podrazumeva da se govor ne može slobodno koristiti sa ciljem da bi se povredili drugi, što je stav pristalica tzv. militantne demokratije. Najenergičniji zagovornik militantne demokratije bio je nemački filozof Karl Loventštajn (Karl Lowenstein), koji je polazio od činjenice da demokratska društva imaju pravo na samoodržanje i obavezu suzbijanja antidemokratskih pokreta koji ugrožavaju demokratiju. Kao rezultat njegovog istraživanja o stanju demokratskih država pre Drugog svetskog rata, on je došao do zaključka da je osnovna slabost demokratije, u stvari, njena najveličanstvenija vrednost, što ju je činilo ranjivom pred agresivnom taktikom fašista i drugih antidemokratskih grupa. Problem je bio u toleranciji: demokratija i demokratska tolerancija su bile iskorišćene za njeno uništenje. On je argumentovao da su evropski fašistički pokreti bili veoma uspešni u iskorištavanju izvanrednih uslova koje su nudile demokratske institucije. Prema njegovim rečima, preterani ‘formalizam u vladavini prava’ otvorio je mogućnost za fašiste da unište demokratiju i zato je alternativa za takvu situaciju u militantnoj demokratiji. Suzbijanje antidemokratskih pokreta bilo je potrebno samo kao mera samoodbrane i povodom ovog argumenta je Loventštajn bio nepokolebljiv. On je tvrdio da je trebalo da demokratije primene neke mere fašista: „Politička tehnika fašista može biti poražena samo na njenom terenu i njenim metodama, ili jednostavno rečeno – protiv vatre treba se boriti vatrom“ (Lowenstein, 1937: 417–432). Kasnije, sudija Vrhovnog suda SAD, Robert Džekson (Robert Jackson), postavio je argument još direktnije naglašavajući da američka „Povelja o pravima“ nije ‘samoubistven pakt’ i da očuvanje slobode zahteva neka ograničenja kako bi se sačuvalo poredak. Sudija Džekson bio je veoma svestan nacističkih taktika, jer je bio američki tužilac u suđenjima nacističkih vođa u Nirnbergu. On je izjavio kako je imao priliku da nauči kako podmukle zloupotrebe slobode izražavanja mogu da slome jedno društvo, da brutalizuju njegove glavne elemente, da gone, ponekad čak i da pogube cele manjine (prema Walker, 1994).

U nastojanju da spreči revitalizaciju nacističkog pokreta, posle rata Ustav Zapadne Nemačke je koncipiran na bazi militantne demokratije, isto kao što u celoj Evropi postojala tendencija da se ograniči sloboda izražavanja, ako je u pitanju pravo na zaštitu od diskriminacije. To je u praksi značilo da demokratske snage/partije koje rade protiv reda nisu zaštićene od njega i da sloboda (govora) ne znači i pravo da se promoviše zabrana slobode i prava drugih ili ukidanje postojećeg pravnog poretka. Prema mišljenju Haupta: „Teorijska osnova je bila da mora da postoji ravnoteža između prava pojedinca i kolektivnog blagostanja,

a ljudsko pravo da se promoviše govor mržnje treba da bude ocenjivano zajedno sa opštim dobrom celog društva. Ovaj nemački pristup je i pristup zapadne demokratije i međunarodnog prava i mogli bi se definisati kao 'kantovski' (prema Imanuelu Kantu) – najveći deo tradicija, koje su inkorporirane, jesu klasični liberalizam, demokratski socijalizam i hrišćanska prirodno-pravna misao" (Haupt, 2010: 299). Zato, kako zaključuje profesor prava sa Univerziteta u Hajdelbergu Winfrid Brugger (Winfried Brugger), „upotreba antidemokratskih mera u cilju očuvanja demokratije opravdana je, a mišljenje koje preovlađuje posle Drugog svetskog rata u Nemačkoj u odnosu prema nacizmu je izraženo kroz parolu: „Nikad više!“ (*Nie wieder!*) i „Uništi ga u začetku!“ (*Wehret den Anfängen!*)“ (Brugger, 2002: 40).

SAD: govor mržnje kao regulisan govor

Bojl smatra da „u poređenju sa demokratskim društvima u Evropi, SAD imaju drugačiji pristup prema konfliktu između slobode govora i jednakog tretmana“ (Boyle, 2001: 494), a Beham tvrdi: „Razlog za ovo je da američko ustavno pravo, kada je u pitanju govor mržnje, pre svega u ovoj pojavi vidi 'govor', a ne kao u Evropi 'mržnju', i smatra da bi se govoru koji vređa trebalo odgovoriti protivgovorom umesto državnom regulacijom. Ustavno pravo Sjedinjenih Američkih Država ima intenciju da štiti govor mržnje skoro uvek iako to zahteva veliku cenu za dostojanstvo, čast i jednakosti za napadnute ili za civilizovanost javne debate i javnog mira“ (Beham, 2004: 166). Jedan od jačih argumenata za široku zaštitu govora je činjenica da je sloboda govora tradicionalno bila važna za manjine da izraze mišljenja koja su se većini činila kao apsurdna ili čak uvredljiva i zato su mnogi američki mislioci smatrali da je zaštita uvredljivog govora moralna dužnost. Kao ekspert za Prvi amandman, Kent Grinvalt (Kent Greenwalt), smatrao je da „nije slučajnost da će oni koji su kulturno manje privilegovani ili politički radikalniji, verovatno više koristiti reči ili fraze koje mogu da budu osuđene kao povreda građanskog diskursa“. Prema njegovim rečima, „u odsustvu istinske političke moći, ekstremne reči i reči pune emocija i sl. jesu jedino oružje nemoćnih da dobiju pažnju za neko pitanje i da mobilišu ljude na promene“ (Greenwalt, 1989: 298).

Ovaj koncept zasnovan je na učenju engleskog filozofa Džona Stjuarta Mila (John Stuart Mill), koji važi za oca liberalne misli, i prema kome javni razum proizilazi iz nesmetane konkurencije različitih gledišta. U svom radu „O slobodi“, on daje klasičnu odbranu slobode govora:

- Prvo, ako je neko mišljenje prisiljeno na ćutanje, to mišljenje bi moglo da bude istina. Da negiramo to bi značilo da sebe smatramo za nepogrešljive.

- Drugo, iako bi prećutano mišljenje možda bilo pogrešno, možda bi moglo da sadrži, a i najčešće sadrži, delimičnu istinu, a pošto je opšte mišljenje ili ono mišljenje koje prevladava o bilo kojoj temi retko ili nikada cela istina, samo u sukobu suprotnih mišljenja ostatak istine ima šansu da bude otkriven.

- Treće, čak i ako primljeno mišljenje ne samo što je istinito, nego je i cela istina, ako nije raspravljeno biće shvaćeno u obliku predrasude od onih koji ga primaju, sa vrlo malo razumevanja ili osećanja za njegove racionalne osnove.

- I, kao četvrto, značenje same doktrine bilo bi u opasnosti da bude izgubljeno ili iscrpljeno i biće mu oduzet vitalni efekat karaktera i ponašanja: dogma će postati samo formalna profesija, neefikasna ali će sprečavati razvitak nekog realnog i iskrenog ubeđenja koje dolazi iz razuma ili ličnog iskustva (prema Heuman i Church, 1997).

U novije vreme, britanski filozof Bertrand Rasel (Bertrand Russell) oformio je hipotezu prema kojoj demokratija zahteva najviši stepen tolerancije. Prema njegovom stanovištu, suštinski deo demokratije je da veća grupa, čak i većina, pruža toleranciju grupama sa različitim mišljenjima, bez obzira koliko su one male grupe i bez obzira koliko to mišljenje šteti ili raspaljuje osećanja većine. U demokratiji je potrebno da građani nauče da trpe takve povrede i uzbuđenja. Ovi i slični argumenti koriste oni koji se zalažu za odobravanje govora mržnje.

Vrlo ilustrativan slučaj koji objašnjava kako se u američkoj sudskoj praksi sprovodi ovakav tretman govora mržnje jeste predmet iz 1992 god. *R.A.V. v. City of St. Paul*³. U ovom slučaju, grupa belih tinejdžera bila je sankcionisana od lokalnog suda jer su spalili krst u dvorištu crnačke porodice. Ovi prestupnici bili su osuđeni na osnovu uredbe grada Sent Pola za zločine iz mržnje, koja je izričito zabranjivala prikazivanje simbola za koje se smatra ili ima razumnih razloga da se veruje da izazivaju bes, uznemirenost ili prezir prema određenim ljudima, na osnovu rase, boje kože, verovanja, religije ili pola. Uredba je bila usmerena ka tome da se govor mržnje stavi u domen doktrine nezaštićenih 'nasilnih reči', a ne u domen sudske prakse za zaštićene političke govore, koji dozvoljavaju ograničenja vremena, načina i okolnosti političkog govora. U junu 1992. godine, Vrhovni sud je poništio odluku Grada Sent Pola, kojom se zabranjivala upotreba bilo kakvog simbola koji izaziva bes, nemir ili mržnju prema drugima na osnovu rase, boje kože, porekla, religije ili pola. Zbog posebnih zabrana koje je nametala uredba Grada, Vrhovni sud je odlučio da je

³ *R.A.V. v. City of St. Paul*, 505 U.S. 377 (1992)

zakonodavstvo nametalo restrikcije sadržaja govora i to je moralo da se zaustavi (prema Levin, 2010). Glavni faktor je bio da su se sudije saglasile da je paljenje krstova zaštićena forma izražavanja prema Prvom amandmanu.

Kako piše američki publicista Semjuel Voker (Samuel Walker), Fukoovo shvatanje moći kao tvorca određenih tipova subjekata, u zavisnosti od istorijske situacije i diskursa koji je delovao u toj situaciji, možda se najbolje vidi u odluci u slučaju *R.A.V. v. City of St. Paul*. Po Vokeru, „najbolji način da se razume ovakva odluka jeste da se kaže da je Vrhovni sud odlučio da zaštiti ovaj govor time što će dekontekstualizovati istoriju spaljivanja krstova na način u kome se oni koji to rade prikazuju kao nepopularna manjina, čije govore sud mora da štiti od državne moći da ih cenzuriše“. Prema njegovim rečima, „oni koji su spalili krstove prikazani su kao nepopularna manjina koju sud mora da odbrani od moći države“ (Walker, 1994: 156–158). Kako zapaža Meri Macuda (Meri Matsuda) logika ovakvog rezonovanja bila je u izmenjenoj realnosti – realnost kontinuiranog rasizma i segregacije je izbrisana i fanatizam je predefinisano kao većinska osuda manjinskih rasističkih stavova. Moćni efekti od zapaljenih krstova, napada, terora, takođe su se promenili, kao što je zamenjena i moć i sada je ona u rukama onih koji se protive rasizmu, odnosno moćni antirasisti zarobili su državu i koriste državu da vrše represiju nad nemoćnim rasistima (prema Cortese, 2006). „Da bi se razumela promena istorijskog konteksta paljenja krstova, treba se vratiti na kratko u dvadesete godine prošlog veka, kada je paljenje krstova bilo agresivan iskaz rasne mržnje od strane organizacije Kju Kluks Klana i drugih belih rasista koji su tada dominirali nad crncima i imigrantima. Klan je formiran 1886. god., a svoju najveću snagu je dostigao 20-ih i 30-ih godina prošlog veka, sa masovnim demonstracijama u glavnom gradu i milionima članova“ (Cortese, 2006: 32). U pomenutom slučaju *R. A. V. v. City of St. Paul*, iz 1992. godine, lokalni sud se suočio sa takvim potencijalnim scenarijem, ali sa jasno promenjenim položajem moći u korist antirasista. Zato je i Vrhovni sud u svom zaključku napisao da ne treba da postoji dilema da je paljenje krsta u dvorištu jedne osobe neprihvatljivo, ali grad Sent Paul je imao druge opcije da to spreči, a da ne baci u vatru i sam Prvi amandman (prema Levin, 2010).

U SAD, generalno gledano, „najčešći slučajevi kada sloboda govora nije bila zaštićena jesu oni sa takozvanom 'jasnom i prisutnom opasnošću'. Ova doktrina potiče od sudije Vrhovnog suda SAD, Olivera V. Holmsa Jr. (Oliver W. Holmes, Jr), prema kome govor treba da bude zaštićen samo ako se ne nameće 'jasna i prisutna opasnost' za ljude. On je to objasnio postavljajući pitanje da li

neko može da se pozove na slobodu govora ako lažno u prepunom bioskopu, vikne 'vatra' i izazove paniku. U Holmsovom primeru, razumni pojedinci su prinuđeni da deluju u strahu za svoju bezbednost. Dakle, prema doktrini o 'jasnoj i prisutnoj opasnosti' važno je da li se reči koriste u takvim okolnostima i da li su takve prirode da stvaraju jasnu i prisutnu opasnost i da će izazvati neka osnovna zla koja Kongres ima pravo da sankcioniše, jer sloboda govora ne znači i slobodu da se teroriše ili pobuđuje mržnja (prema Mihajlova, 2010).

Zaključak

Navedene razlike iz evropske i američke pravne istorije, kako navodi Bruger, dovele su do nekoliko važnih posledica. Generalno, „američka tradicija ima veće poverenje u moć dobrih mišljenja koja se takmiče sa lošim i pretpostavlja se da će dobre ideje prevladati. Uvredljiv govor može imati pozitivno dejstvo, na primer, u borbi za građanska prava u Americi, a njegov štetan efekat je ono na šta se fokusiraju u Nemačkoj i Evropi, gde se na njega gleda kao na sredstvo ugnjetavanja. Budući da u Americi preovladava nepoverenje prema vladi (mišljenje koje nije tako često u Nemačkoj) postoji sumnja da li da se dozvoli vladi da izabere koja su dobra, a koja su loša mišljenja. Konačno, američki sudovi imaju tendenciju da tragaju za pitanjima od javnog interesa koja mogu biti iznad elemenata govora mržnje, a takve tendencije nema u nemačkoj jurisprudenciji“ (Bruger, 2002: 38–40). Po oceni Kortezea, u SAD se može čuti mišljenje da je najbolji lek za loš govor još više govora, jer to može ohrabriti žrtvu da koristi nasilne aktivnosti, umesto da se povuče u rupu ili da stalno trči ka vlasti kad se oseti povređeno (Cortese, 2006). U drugim slučajevima, može se čuti da je govor mržnje korektivna mera koja služi kao način za izbacivanje pritiska. Govornik 'izbacuje bes iz sebe' i mora mu biti dozvoljeno da pronađe bezopasni izlaz samo kroz reči. Potiskivanje besa samo znači da je moguće da se kasnije pojavi u opasnijem obliku kao fizičko nasilje. Problem sa ovim argumentom jeste da, jednostavno, nije u skladu sa onim što znamo o ljudskom ponašanju. Rezervoari, pumpe pod pritiskom i drugi beživotni predmeti možda su bezbedniji kada ispuste paru, ali ljudska bića nisu. Istraživanja iz oblasti društvenih nauka pokazala su da je govornik koji koristi govor mržnje više, a ne manje, sklon da kasnije uradi nešto nasilno. Osim toga, verovatno bi mu se jedan deo svedoka koji bi videli da se on tako ponaša i pridružio. Drugi argument u ovoj američkoj raspravi jeste da govor mržnje služi kao predvodnik: bolje je imati ga na otvorenom, nego da je prikriiven, pa da se ne zna kada će izbiti, drugim rečima, poznati rasist je manje opasan od onog koji je anonimn.

Nema sumnje da je „sloboda govora osnovni princip američke demokratije“ (Meiklejohn, 1948: 24). „Ona omogućava da se čuju sve ideje i da na taj način svi ljudi mogu slobodno izabrati kako će se ponašati. Sloboda izražavanja je neophodan element koji omogućava svim pojedincima da u potpunosti iskažu svoj identitet i takođe obezbeđuje jednakost i garantuje da oni koji su na vlasti neće moći potpuno da monopolizuju javni diskurs i da zabrane neke ideje“ (Karst, 1975:38). Ovde možemo konstatovati ključnu razliku sa Evropom: gledano kroz istorijski kontekst, jedna od karakteristika koja čini američki odnos prema govoru mržnje fundamentalno različitim od evropskog je u tome da su u SAD slabe i ranjive grupe, kao što su crnci, žene, seksualne manjine koristili govor mržnje da bi se odbranili od većih i moćnijih društvenih grupa ili da privuku pažnju drugih na svoje probleme kako bi poboljšali sopstveni status u zajednici. U Evropi je bilo suprotno: jači – fašisti i nacionalšocijalisti, koristeći svoja prava koje im je obezbeđivala demokratija osvojili su institucionalne resurse i zloupotrebili su legitimnu moć države, da bi zatim zabranili ta prava slabijima od sebe.

Druga američka karakteristika jeste naglasak na individualnim pravima. Prema američkom profesoru prava Kevinu V. Sondersu (Kevin W. Saunders), „navika razmišljanja u okviru individualnih prava je toliko duboko ukorenjena u američkoj kulturi da većina Amerikanaca nije svesna koliko je to neobično za ostatak sveta. Pravni eksperti tvrde da ograničenja govora mržnje, koja uspešno funkcionišu u mnogim demokratijama, treba da dovedu do zaključka da SAD mogu da uvedu ograničenja na govor mržnje, bez ikakvog rizika da će ući u totalitarizam. Naučnici vide ograničenja govora mržnje kao kompatibilna sa slobodom izražavanja i neophodna za funkcionisanje demokratije. Takvu promenu treba razmotriti jer postoji opasnost da SAD, iako se smatraju zagovornicima slobodnog izražavanja, postanu zemlja domaćin govora mržnje“ (Saunders, 2001: 123–146). Posebno u oblasti internet komunikacija.

S druge strane, u odnosu na govor mržnje, možda najinteresantnija pitanja na koja ciljaju međunarodne deklaracije o ljudskim pravima jesu različita ograničenja lične slobode koja one dozvoljavaju. Za publicistu Vokera, kada bi Amerikanac pročitao sve one odredbe koje se primenjuju u Evropi i ostatku sveta čitao bi ih ili sa strahom ili sa podsmehom. Prema njegovom mišljenju, međunarodne deklaracije o pitanju ljudskih prava otvaraju problem govora mržnje, ali ga ne razrešavaju, jer glavna pitanja kao što su – kada je uvredljivi govor zaštićen oblik političkog delovanja, a kada je on pretnja za javni red – ostaju neodgovorena. SAD se bore sa ovim problemima povezanim sa Prvim

amandmanom od 1919. godine i rezultat je veliki broj sudskih predmeta (Walker, 1994).

Generalno gledano, na što navodi i Bruger, odnos pravne države i međunarodnog prava prema govoru mržnje ne može da se svede na činjenicu da je govor 'uvek zaštićen' ili 'nikad zaštićen' i umesto toga, može se reći da pravo ponekad pomaže govoru mržnje, a ponekad ne. Primeri u Evropi kao neprocesuiranje autora karikatura koje vređaju muslimanska verska osećanja objavljena u danskim novinama, kao i uvedene restrikcije na ljudska prava u Patriotskim zakonima u SAD nakon 11. septembra 2001. godine, govore da podela na Evropu kao rigidnog zaštitnika ljudskog dostojanstva i američki liberalni odnos prema govoru mržnje nije nešto strogo utvrđeno i neprilagodljivo promenama u zavisnosti od svakog pojedinačnog slučaja.

Literatura

- Beham, M. (2004). Govor mržnje u politici i medijima. U Z. Vacić (ur.), *Etika javne riječi u medijima i politici*. Centar za liberalno demokratske studije, Beograd.
- Boyle, K. (2001). Hate Speech – The United States Versus the Rest of the World?. *Maine Law Review*, 53(2): 488–502.
- Brugger, W. (2002). *Ban On or Protection of Hate Speech? Some Observations Based on German and American Law*, 17 TUL. EUR. & CIV. L.F. 1.
- Cortese, A. & Joseph, P. (2006). *Opposing Hate Speech*. Westport, Conn.: Praeger Publishers.
- Greenwalt, K. (1989). *Speech, Crime, and the Uses of Language*. New York: Oxford University Press.
- Haupt, C. E. (2005). Regulating Hate Speech – Damned if You do and Damned if You don't: Lessons Learned from Comparing the German and U.S. approaches. *Boston University International Law Journal*, 23: 299–335.
- Heuman, M. & Church, T. W. (1997). *Hate Speech On Campus 6-7*. Massachusetts: Northeastern University Press.
- Karst, K. (1975). Equality as a Central Principle in the First Amendment. *University of Chicago Law Review*, 43: 20–68.
- Levin, A. (2010). *The Cost of Free Speech Pornography, Hate Speech, and their Challenge to Liberalism*. New York: Niagara University.
- Lowenstein, K. (1937). Militant Democracy and Fundamental Rights, I. *American Political Science Review*, 31, 638–658.
- Matsuda, M. J., Lawrence, C., R. III, Delgado, R. & Crenshaw, K. W. (eds.). (1993). *Words That Wound: Critical Race Theory, Assaultive Speech, and the First Amendment*. Boulder, CO: Westview Press.
- McGonagle, T. (2001). Wrestling (Racial) Equality from Tolerance of Hate Speech. *Dublin University Law Journal (ns)*, 21: 21–54.
- Meiklejohn, A. (1948). *Free Speech and Its Relation to Self Government*. New York: Harper and Row.
- Михајлова, Е. (2010). *Говорот на омраза и културната различност*. Скопје: Темплум.
- Raz, J. (1992). Rights and Individual Well-Being, *Ratio Juris*, 5(2): 127–142.
- Rosenfeld, M. (2003). Hate Speech in Constitutional Jurisprudence: A Comparative Analysis. *Cardozo Law Review*, 24(4).
- Saunders, K. W. (2011). *Degradation What the History of Obscenity Tells Us about Hate Speech*. New York: New York University Press.
- Walker, S. (1994). *Hate Speech: The History of an American Controversy*. Lincoln and London: University of Nebraska Press.

DIFFERENT TREATMENT OF HATE SPEECH IN THE PROCESS OF COMMUNICATION IN EUROPE AND THE U.S.

Summary: The question how to treat the hate speech in the communication process is complex and there is no easy answer. Two existing models, American and European, are entirely different towards hate speech and its positioning in the room that belongs on the freedom of expression. In the American legal system, hate speech is an integral part of freedom of expression, while in Europe it is an abuse of the basic human rights for free speech. Hence, in these two approaches permanently is present the issue: is there any limit in democracy for freedom of expression and if so, where to draw the line. The dilemmas are not easy to solve and there is no universal answer: sometimes and the best intentions to prevent the spread of hatred in the communication processes could be easily stray into a ban with totalitarian character of a different opinion and criticism; On the other hand, and excessive openness for different views and perspectives in society could be deformed in the abuse of the right for free speech and losing of sense of responsibly for publicly spoken speech and harming of another one. Unfortunately, the state does not have a universal „instrument“ that would show whether something is freedom of expression or its misuse. This is a question that American and European legislation are attempting to answer for a while, however without definite conclusion and universally acceptable solution.

Key words: hate speech, freedom of expression, discourse, media, American law, European law